

V R T E C.

Časopis s podobami za slovensko mladino.

:: S prilogo „Angelček“. ::

Štev. 8.

V Ljubljani, dne 1. avgusta 1909.

Leto 39.

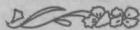
LE POJ MI, ZVON VECERNI!

Le poj mi, zvon večerni,
le poj Marija ave,
pa mamiči domov
sporoči mi pozdrave!

Nemara, da gre s polja,
z motiko gre na rami,
pa ji povej, kako je
tu daleč za gorami!

Pa ji povej, da sin
živi v bridkosti sami,
da je hudo v tujini
tu daleč za gorami...

Bogumil Gorenjko.

TAM GORI!

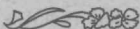
Tam gori, tam gori na gričku
tri srebrne breze stojé,
pod brezami hišica mala
za hrup za nadloge ne vé.

Tam gori, tam gori na gričku
pastirček prepeva vesel;
saj srečni mu tečejo dnevi,
zakaj bi veselo ne pelj?

Tam gori, tam gori na gričku
izvira studenček spod skal,
blišči se vodica mu v solncu,
kot v palčkovem gradu kristal.

Tam gori, tam gori na gričku
jaz tudi sem peval nekdaj —
od tistih pa krajev tak daleč
živim tu v tujini sedaj!

Bogumil Gorenjko.

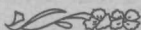
V TUJINI.

Zemlja draga, zemlja mila,
kjer sem solnca ugledal žar,
duša te ne bo zabila,
oj, nikoli in nikdar.

Tuji hribi in doline
dušo mojo veselé,
lepše pa še domovine
so doline in goré.

Kadar v mrak Marijo-ave
zvon v tujini zazvoni,
se mi zdi, da mi pozdrave
nosi iz rojstne vasi.

Slavko Slavič.

PRAVLJICA O KRAJCU.

Češko spisal Václav Kosmák. — Preložil Jožef Gruden.

a srečnih dijaških let, ko človek živi brez skrbi kakor ptica pod nebom, sem obiskal o počitnicah sestro. Omožena je bila v mlinu, tik pred manjšim mestom. Poleg mlina je prostran vrt. Pod mlinom se razprostira med nevisokimi obronki dolina, po kateri se vije Bistrica — kakor srebrna nit, in na to nit je pripet mlin za mlinom.

Tam sem živel kakor v raju. V potoku sem lovil rake; po gajih na obrežju sem nabiral jagode in maline; pa sede na cvetočem holmu prežil mnogo srečno uro v vonjavi materine dušice in zrl v daljavo, kolikor daleč so nesle oči — na neznana mi sela in pogorja kakor v neznano mi prihodnost.

Nekoč proti večeru sem sedel v gostem jelševju pri velikem studencu in gledal predse na vodo. Listje na jelšah je šustelo, potok žuborel in hladni valčki so se zigravali krog mojih nog potopljenih v vodo. Otava s pokošenih lok je dišala; poljski murni so škripali, in nebo je gledalo tako zaspano, da mi je klonila glava v tem blaženem zamišljenju.

„Dober večer,“ sem zaslišal za seboj globok glas. „Dober večer, Bog daj!“

Ozrl sem se. Na stezi je stal starec. Na plečih je imel zvito plahto, v roki pa grčasto drenovko. Bil je visok, medel mož, in izpod nosa so mu sršele sive brke.

„Je kaj dosti rib?“ me je vprašal.

„E, dva okuna sem ujel,“ sem mu odgovoril, pa mu pokazal s prstom na ribici poleg sebe.

„Zakaj pa niste skalili vode?“ je pripomnil tujec. „V čisti vodi ne prijemajo rade. Kaj ste s Smelovega mlina?“

„Sem.“

„Domač sin?“

„Ne, v sorodu smo si.“

„Je oče — mlinar — doma?“

„Doma pač — a bolan.“

„Imajo mlinarja?“

„Baš sedaj ga nimajo. Davi mi je pravila sestra, da sicer hlapec hlapcu odpira vrata, ali kadar ga človek rabi, ne prikaže se živ krst.“

„Dobro sem naletel!“ se je nasmejal starec. „Že dolgo leži mlinar?“

„Od predvčerajšnjega dne; a mislim, da ne bo nič hudega; samo bodljaje ima.“

„No, pa kaj dosti nalovite! Podvizati se moram, da me kdo ne prehit. Pa z Bogom, no!“

Zamahnil je s palico, pa krenil proti mlinu.

„Pa niste vi mlinar?“ sem zaklical za njim.

„Sem, sem! Kaj ne vidite?“

Kmalu potem je začel ropotati mlin, in voda je prišumela.

Čudoprijetno je prisluškati ropotanju iz mlina. Kakor bi nam pripovedoval tak mlin v govoru, znanem vsem narodom, praprastaro povest „o kraju.“

Vam je znana ta povest?

„Pa saj vem, da ne; saj jo je meni pripovedoval mlin prvič tedaj v narodni govorici. Rekel je: „Čuj, kaj ti povem. Ljudje me jako radi slišijo; zložili so o meni že pesmi, kakor bi me razumeli — ampak me ne! Toda tebi povem, kaj klopotaje prepevam. Poslušaj, da boš vedel; in ako ti drago, povej še drugim.“

Da bi bolje razumel, kaj pripoveduje mlin, sem se zleknil po travi, podprl glavo ob dlan pa prisluškal

pravljico o kraju kruha.

Pred davnim, davnim časom je živel reven bajtar, ki je imel sina Janeza. Janezu je začelo presedati doma, ker niso jedli drugega kakor krompir in kruh; a želel si je mesa. Nekoč je dejal očetu: „Oče, jaz ne bom več doma. Pojdem po svetu, v tujini je boljše.“ Bajtar ga je pregovarjal, češ, šele po svetu spoznaš, kaj je hudo — a Janez ni umel. Zvezal je culo, pa hajdi po svetu!

Bilo je ravno nedeljo zjutraj. Popoldne je prikorakal Janez v vas, kjer so imeli baš žegnanje. Takoj prva hiša je bila velika, lepa domačija. Gospodar je stal uprav pri oknu in je gledal po vasi. Janez se je odkril pa prosil, če je morda kaj ostalo od kosila. Gospodar se je obrnil, vzel z mize, kar je ravno ležalo tam — krajec kruha in ga dal Janezu. Janez se je že veselil mesa — a glej ga spaka, dali so mu le kruha. Zgrabila je Janeza jezica in je porinil krajec daleč s ceste, kakor bi bil to kakšen kamen.

„Zakaj si ga vrgel proč?“ mu je zaklical gospodar. „Kaj ne veš, da je to dar božji? Saj vendar molimo in prosimo Boga za vsakdanji kruh.“

„Kaj bi tisto!“ je godrnjal Janez, „kruha sem imel dovolj doma; zdaj sem vendar v tujini in vrhutega je še žegnanje pri vas; i, pa bi mi vendar dali košček pečenke.“

„Pečenke bi rad?“ ga vpraša gospodar. „I, zakaj pa ne; kar naprej stopi — dam ti je, kolikor je hočeš.“

Janez vstopi, kmet pa zakliče gospodinji: „Prinesi semkaj ponev s pečenko! In ponudi Janezu, rekoč: „Sedi, za mizo, sedi!“ Janez odloži culo in čepico na klop in se spravi nad pečenko.

„Stoj!“ mu pripomni gospodar. „Vso pečenko smeš snesti — toda pod enim pogojem.“

„Pod kakšnim neki?“

„Ker si prej oni krajec vrgel, sem ti odmenil kazen, da se boš naučil spoštovati kruh. — Preden se spraviš nad pečenko, mi obljubi, da ostaneš pri nas do novega kruha. Jutri bomo sejali. A ves ta čas, dokler ne speče gospodinja kruha iz tega nasejanega žita, dobival boš mesa do sitega, pa

ne drobtinice kruha. Torej nič drugega ne boš jedel pri nas kakor samo meso. Velja? Ako ne, pusti pečenko, pa pojdi dalje v imenu božjem!“

„Kaj nič hujšega ne zahtevate od mene?“

„Nič!“

„O Bog vam povrni tako kazen. Brez kruha zdržim, če treba, deset let. To me ne skrbi.“

„Dobro premisli, da te ne izpustim od hiše do žetve, ko bi te moral tudi privezati, če bi mi izkušal uiti.“

„Ne bojte se, očka, od mesa vam ne utečem do smrti!“

„Torej velja! Sedi pa jej.“

Janez se lepo prekriža, sedi za štiri in se začne mastiti s pečenko, da se mu cedi od ust. Pri tem se mu kar samo smeje, kakor bi bil v devetih nebesih — pa si misli: „Janez, ko bi te zdajle videli oče, rekli bi: Janez je vendarle prav trdil, da je po svetu boljše kakor doma.“

Ko se Janez tako za prvo silo otešča, vpraša: „Kako pa, očka, mi boste kaj težko delo odkazali?“

„Nobenega,“ odgovori gospodar, „le če bi ravno iz dolgega časa sam hotel prijeti za kakšno delo.“

„Na vsem svetu bi ne bil našel boljše hiše,“ si misli Janez in je naprej z novo slastjo.

Ko pa pojužina, se prekriža in moli še bolj goreče kakor kadarsibodi poprej za ta dar božji. Potem pa leže v senco na vrtu. Zvečer si ogleda malo po vasi; ko pa se stemni, gre spat v skedenj na seno in spava do belega dne, kakor bi ga bil ubil.

„No, Janez, vstani, vstani,“ ga zdrami gospodar. „Kaj ne pojdeš gledat, kako bomo sejali za tvoj krajec?“

Janez se vzbudi, debelo pogleda in vzdramivši se pravi hitro: „O, saj res! Zakaj bi ne šel? Če dovolite, lahko sam usejem.“

„Zakaj ne. — Umij se. Kosilo te že čaka.“ Družina je jedla mleko s kruhom, a Janezu je prinesla gospodinja pečenko.

Hlapci so postrani gledali Janeza; a on se je šopiril za mizo kakor gospod. Ko pa je pojedel, je dejal samprisebi: „Nekam mastno je; košček kruha za prigrizek bi ne škodovalo. E, kaj bi govoril? Meso je vendarle boljše od kruha!“

Po kosilu so odšli na polje.

Hehetaje se — je Janez sejal ter pravil hlapcem: „Sejem pač, sejem — ampak od te setve jaz ne bom jedel! Nikoli ne!“

Opoldne je jedel Janez z gospodarjem vred zopet meso; le da je gospodar prigrizoval kruh in kompir, a Janez je jedel samo meso. Zvečer je bilo ravnotako. In na ta način je šlo dan za dnevom. Odkar je bil Janez prišel k hiši, so zapirali pred njim kruh kakor strup.

Štirinajst dni je bil Janez vesel in židane volje; potem pa je povetil glavo in le malo užival.

„I, kaj pa ti je, Janez?“ ga je vprašal nekoč gospodar, „da ne ješ?“

„Nič kaj prav mi ni,“ odgovori Janez pa žalostno gleda hlapce, kako velike kose so si urezavali. „Kaj si vem, kako je to? To meso ima nekam čuden okus. Vsega bi rad dal za en kratec kruha.“

„Aha!“ se zasmije gospodar; „kaj ne, zdaj bi ga ne metal strani! O ne, ne — nič ne bo iz tega! — Sultan, na ga!“ In gospodar porine psu kos kruha. Stari, razvajeni pes ga povoha, a se ga ne dotakne. „O ti presneti pes!“ se zahuduje Janez, „še ne pokusi ga! Na mestu bi ustrelil to mrcino mrcinasto!“

Že se je pripognil in je pobral psu vrženi kruh in ga hotel nesti v usta, a gospodar ga prime za roko in dé: „Ne bo nič! Ti ga ne boš!“

„Še tega ne, ki ga pes ne mara?“

„Ne, ne; zakaj nisi imel na žegnanju več razuma kakor pes? Le jej meso.“

Družina so se smejali, Janeza pa je bilo karseda sram —

Od tedaj je pohajal Janez kakor izgubljena ovca. Gospodar ga je zapodil celo od korita, iz katerega so prešiči srebali. Meso se mu je priiskutilo in jedel ga je le, kadar je bil jako lačen. Noč in dan je mislil na kruh; ponoči pa se mu je sanjalo o njem. Kadarkoli je gospodinja pekla kruh, je presedel cel dan pred pečjo in duhal z odprtimi ustmi krušno vonjavo. Človek bi ne verjel, ali gola resnica je to. Janez je bolehal, opotekal se kakor pijanec in vzdihoval, koder je hodil. Nekako čez mesec dni je padel nekega lepega jutra pred gospodarja na kolena, sklenil roke in prosil s solzami v očeh: „Zlati gospodar, prosim vas, kakor se sam Bog prosi, pustite me, da grem od hiše; jaz ne zdržim dlje pri vas.“

„Nič ne bo, Janez,“ ga zavrne gospodar, „tega pa ne — tega. Tako sva se zmenila, da počakaš pri meni novega kruha; prej te ne izpustim, in če bi te moral privezati z vrvjo. Saj sem ti takrat povedal.“

Janeza so polile solze: „Oh, novega kruha ne ućakam! Prej umrjem, če ne dobim kruha. Vsaj krompirja mi dajte, no!“

„Menda se ti meša,“ zmaje gospodar z glavo pa odide.

Janez gre na vrt, da bi ga nihče ne videl, in tam se milo izjoka. Kako žalostni so bili spomini na lepi razkuhani krompir, s katerim se je doma teščal! A vse zastonj — jok in pa žalost mu ne prineseta ne krompirja ne kruha — in Janez se čuti tako nesrečnega brez njiju. Vsaki dan je cela večnost in lazi okoli kakor senca.

Vendar pa naj še tako počasi poteka čas, naposled le preide.

Pride Sveti večer. Gospodinja je z deklami čez dan pekla, in v vsej hiši je tako prijetno dišalo po lepih poticah.

Janez je žedel v hlevu pri konjih, da bi vsaj ne videl tega krasnega kruha, in vzdihoval je nad svojo usodo.

Gospodar je prišel za njim: „No, Janez, kaj bo pa danes s tabo? Danes je velik post, mesa ti ne smemo dati, a drugega ni nič pri nas zate. Kaj boš?“

Janez se je obupano ozrl na gospodarja in je izpregovoril z žalostnim glasom: „Za božji čas vendar, zadnji berač si današnji dan kaj privošči in

ako nima sam, si pa naberači pred vrati, samo jaz naj od lakote umiram danes?“

„Kakor sem rekel — pri nas ne dobiš nič!“ odkima gospodar.

„Dovolite mi danes, da grem vsaj beračiti!“

„Tisto pa, tisto,“ odgovori gospodar, „na današnji dan je prosila tudi devica Marija v Betlehemu; beračiti ti ne bom branil.“

Gospodar se je bal, da bi mu Janez ne pobegnil; zato je poslal za njim hlapca, naj ga oddaleč zasleduje. A našemu Janezu se ni prav nič bolje godilo pri beračenju kakor onima svetima prosjakoma v Betlehemu, devici Mariji in svetemu Jožefu.

Ko je prišel k prvim vratom, je poprosil: „Reven popotnik, prosim ponižno — — —“

Ko je kmetica zaslišala berača, je velela dekli: „Daj mu tisti-le kolač, daj!“

„Teta, to je Veselov Janez!“ je opomnila dekla.

„On? Zapodi ga! Tak človek ni vreden drobtine; kruh je metal strani!“

Dekla je stopila na prag in pristavila porogljivo, da bi bilo lahko pol vasi slišalo: „Le pojdite v božjem imenu! Denarja nimamo, a kruh mečete strani.“

Janezu se je malo pokadilo in je zagodrnjal: „O ti babura grda, ti!“ pa je šel za eno hišo dalje. A ravno tako se mu je godilo v drugi, v tretji hiši in vseh drugih po celi vasi.

Janezu je vednobolj upadal pogum. Ko je obšel vso vas in so ga tudi pri zadnji koči zapodili, je sedel zunaj vasi pred opekarno in je bridko plakal. —

Mimo je prilezla stara, suha beračica z vrečo na hrbtu. Ko je zagledala Janeza v solzah, je sočutno postala in je vprašala, zakaj li joče?

„Oh, zlata žena,“ je tarnal Janez, „kako bi ne plakal? Pod solncem ga ni nesrečnejšega človeka od mene.“

„Ne govorite tako, no. Mladi ste še in zdravi, lahko še delate in to je velika sreča! I, kaj naj pa rečem jaz, stara, revna beračica? Delati ne morem, doma nimam, da bi nesla enkrat v usta — ne ostaje mi na stara leta drugega nego prositi od hiše do hiše. In vendar ne obupavam, ampak hvalim Boga za vse dobro in slabo.“

„Vi si lahko vsaj kaj izprosíte,“ reče Janez, „a z mano je druga! Vso vas sem obral, pa nisem dobil trohe kruha.“

„To ni mogoče! Dobro poznam tod ljudi: Prav radi dajejo vbogajme in vselej — hvalo Bogu — odhajam s polno vrečo domov.“

„Vi že, vi, jaz pa ne dobim prav nič!“

„Kako to?“

„Izpred vsakih vrat me podé, češ, da nisem vreden daru božjega.“ In Janez pové beračici vse, kakor se je v resnici zgodilo: kako je priromal v to vas, kaj se mu je pripetilo pri Veselovih in kako mu zdaj prede. „Rad bi pobegnil,“ pripomni naposled, „pa ne morem. Poglejte, kako pazi Veselov hlapec name!“

„Pregrešili ste se, hudo pregrešili nad božjim darom, zato vas je doletela kazen božja. Voljno prenašajte svoj križ, saj ni ravno najtežji. Še

zmeraj je bolje meso kakor nič. — Nocoj na Sveti večer bodi slehern vesel. Nočem, da bi bili žalostni samo vi, ko vam lahko pomagam. Device Marije niso sprejeli v Betlehemu, ampak zunaj mesta v ubornem hlevu je našla prenočišče. Tudi vam ni dal nihče v vasi kruha, nate ga torej zunaj vasi od mene, revne beračice. — Primate malo to vrečo.“

Odveže starka vrečo in nabaše Janezu vse žepe s kolači in s kruhom. Janez je bil vesel, da nikdar tega; zahvaljeval se je in zahvaljeval stari beračici pa praznoval Sveti večer zunaj vasi.

Ko pa je Vesel izvedel, kaj se je Janezu vse prigodilo, je bil ginjen do solz in je rekel: „Viž, Janez, kako te je Bog pokoril za tvojo ošabnost! Ker se te je usmilila stara beračica, nočem biti neusmiljen s tabo jaz. Od zdaj naprej boš dobival le krompir, kakor si oni dan prosil; a kruha ne prej, da požanješ, omlatiš in zmelješ.“

Janez je bil zadovoljen s krompirjem, dasi se je doma hudoval nad njim; ali po kruhu se mu je vendar še jako tožilo. — Ko je prišla zopet mila pomlad, je hodil dan za dnem na polje gledat, kako raste pšenica.

Ko pa je opazil, da že cvete, je brž sklepal srp in toliko, da je prvi košček na peščeni strani dozoreval, opasal si je Janez osolnik in je hitel na njivo s srpom.

„Kakšen si vendar, počakaj no še malo,“ ga je zadrževal Vesel. „Saj še ni zrela.“

„Pač, pač, tisti košček v rebri je že; sem videl.“

„No, pa pojdi, no. A spraviš in omlatiš jo sam, da veš. Noben hlapec ti ne pomaga.“

Janez je hitel na njivo, kakor bi kdo metal kamenje za njim. Prekrižal se je in je začel žeti zlato pšenico. Ko je bila suha, jo je samotež spravil domov in že zvečer je bilo samo en cep slišali iz Veselovega skednja: pok-pok-pok!

Na vse zgodaj je nesel potem Janez meh pšenice v mlin in zvečer je gospodinja že zamesila za prvi hlebec. Ko pa je naslednjega dne gospodinja prinesla na mizo novi hlebec in je gospodar urezal Janezu krajec, so reveža oblile solze. Poljubil je ljubi kruhek pa jo mahnil domov k očetu v siromašno koč, kjer je pridno in pobožno živel do smrti. Vedno je imel onega človeka za najsrečnejšega, kateremu nikoli kruha ne primanjkuje.

To je pravljica o krajčku. —

Ko je mlin dokončal in sem se jaz kakor iz snu predramil, sem opazil, da se je zmračilo. Iz potoka so se vzdigovale večerne megle. Krenil sem proti mlinu. Stari hlapec je stal ob zatvornici in me pozdravil kakor znanca.

NA POČITNICAH.

j, zlate počitnice!

Po desetmesečnih trudi in skrbeh prebiti dva meseca brez vsake skrbi, prebiti pri svojih v domači hiši, v vedno lepi božji naravi! To je rajsko življenje!

Kaj pa šele mestni mladini, ki je skozi celo leto v zidovju — kaj so pa šele tej počitnice, ako jih more prebiti daleč od mesta v čistem, zdravem zraku, v prijetnem hladu žuborečega potoka, v miru gostolistega sadnega in gozdnega drevja. To je življenje, ki krepča duha in telo.

Globočnikovi so tako srečni, da vsako leto uživajo v polni meri veselje in dobroto počitnic. V Globodolu imajo že bolj daljno sorodstvo in tjekaj zahajajo leto za letom takoj, ko se zatvorijo mestne šole. In Globodol! Raj na zemlji, od gostoporastlih holmov obdana dolinica. Sredi sočnih travnikov se vije pod vitkimi topoli bister potoček. Bolj proti gornjemu delu dolinice, med gostim sadnim drevjem, pa stoji lična hiša Globočnikovih sorodnikov, kar nalašč prirejena za mestne ljudi ob času počitnic.

Semkaj dohajajo torej leto za letom Globočnikovi ob poletnih počitnicah vun iz mestnega prahu in hrušča in ropota.

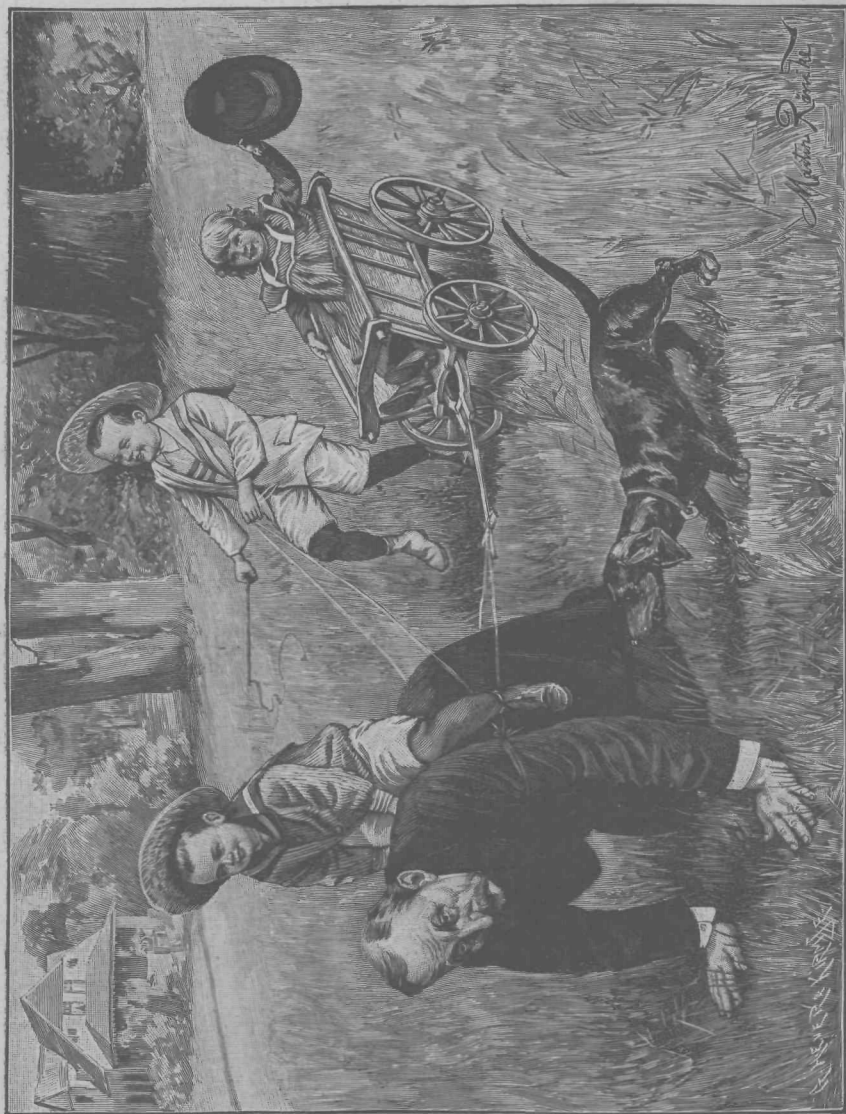
Tudi letos so prišli. Rudi, Pepi in Malči z mamico in ujčkom Hugonom vpokojenim častnikom, oče pa so morali ostati radi službe v mestu, pa pridejo za njimi pozneje za nekaj dni. Deležen splošnega počitniškega veselja je pa letos tudi zvesti domači varih Dakelj. Kako se je vrtil in valjal po zeleni trati, ko se je čutil rešenega vrvice in nadležnega nagobčnika! Saj tudi psu ni dobro v mestnem ozidju, pod večnim nadzorstvom je.

„Nebeško življenje,“ so dejali radi Globočnikovi, „imamo tu v Globodolu.“ In res so je imeli stari in mladi z Dakeljem vred. Samo en dan se jim je zdelo, da vseeno ni tako prijetno v Globodolu, kot so mislili.

Prišlo je pa takole do tega: Otroci so otroci, v igri neugnani. Ni bilo torej miru ni pokoja, dokler niso preprosili ujčka, ki so bili prej častnik pri topničarjih, naj vendar pokažejo, kako vozijo topničarji svoje topove. Za top je dober Globodolski otročji voziček, nanj nalože Malči, ujček morajo biti pa konj, Pepi voznik in Rudi jezdec. — Precej časa navezujejo in ravnaajo, preden steče čudna uprega tja po sredi najlepše trave Globodolskega travnika. Med otročjim in pasjim hruščem gazijo ujček z vsemi štirimi sočno travo, ko pridejo mimo Globodolski gospodar. Kaj nevoljno zmajejo z glavo in izpregovore malo trdo: „No, no, tako pa ne bo šlo; igrajte se le, igrajte, škode pa ni treba delati!“

Vsa vesela in hrupna vožnja je na hip obstala. Otroci so se prestrašili, ujčku pa so se pomešali v srcu občutki nevolje in sramote, da jih je moral zalotiti gospodar ravno v takem položaju. Konec je bilo vojaškega manevra. Molče so pobrali vsak svoje stvari in molče odšli vsi proti domu. Otroci, oplašeni v zavesti, da so nekaj zakrivali; ujček pa užaljeni radi gospodarjevega opomina, ker gosposki ljudje silno neradi slišijo ostrejšo besedo iz kmetiških ust.

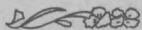
Ko je opoldne gospoda obedovala v lopi koncu hiše, je iskal gospodar okrog hiše neko malenkost, ki mu je snoči nekje odletala od voza. Ko se približa lopi, mu prileti na uho beseda: brezobzirnost! Ujček so jo izustili. Nato se pa zaslišijo rahle besede gospe Globočnikove: Ne bodi

no tak, saj ima kmet prav, da se boji za seno, ker ga vedno mnogo potrebuje in mu ga rado zmanjkuje. Meni se zdi, da vam je tudi prav pametno povedal: „Igrajte se le, igrajte; toda škode pa ni treba delati!“

Drugi dan je bilo pa že vse spet pozabljeno, in igrali so se kot poprej, toda sredi travnika nikdar več.

F. G.

VII.

Prišla sta domovgrede na Savski most.

Zjutraj je delal Janko zgago: brskal je dol v reko prah in droben pesek, da je kalil veselim ribicam vodo. Bil je tedaj pač nezadovoljen in sprt sam s seboj; zato pa je menil, da se je ves svet zarotil zoper njega in da se celo nedolžne ribice, ki so švigale za drobtinicami po vodi, norčujejo iz njega. O, kdor je pa sam grd, vse grdo vidi.

Ampak tako je bilo zjutraj. Zdaj pa je vladal v Jankovem srcu mir in zadovoljnost. In glej: tudi ribice pusti Janko v miru in zadovoljnosti. Še več: oba, Metka in Janko, strepljeta žepe in mečeta ribicam drobtinice. In kako se veselita božjih živalic, ko vidita, kako švigajo po vodi naglo ko strela in se hlastno mečejo za drobtinicami. O, kdor ima srečo v srcu, ta še drugim želi sreče, ta še drugim deli srečo.

Ko prideta Janko in Metka na travnike do pisanih cvetlic, se zdi Janku, ki mu je srce veselo bilo, da še nikdar v življenju ni videl tako lepih in krasnih cvetov. „O-o!“ je začudeno vzklikoval od same radosti. „O-o!“ je vzklikoval in kimal Metki in ji razkazaval, češ, poglej, kako je lepo, neizrečno lepo! ... Hm, hm, Jankec, kako si pa zjutraj govoril, kaj? ... O, srce lepo, povsod lepo; v srcu nebesa, povsod nebesa. Pa tudi: V srcu greh, povsod pekel ...

In: Ali je bilo zapisano tako že od vekomaj? Glejte, ko stopita v gozd, pa prifrči nasproti tista ptička, ki jima je zjutraj delala družbo, spreletavaje se od grma do grma, z vejice na vejico ter prepevaje tako nebeško lepe pesmice ... Tista ptička jima torej prileti nasproti in sede na vejico. In na vejici odpre kljunček in zagostoli tako sladko in milo, da se je Janku kar topilo srce od veselja in blaženosti ... In je spet spremljala ljuba ptička naša znanca. Spreletavala se je iz grma v grm, z drevesa na drevo, ob cesti, koder sta se vračala domov, ter popevala. Janko je sunil sestrico in vzkliknil: „Metka, ali ni to čudovito lepo?“

„Mislim, da!“ je odgovorila Metka in pogledala bratca postrani, kakor da mu hoče nekaj očitati. Takrat pa se spomni Janko, kaj je bil storil zjutraj. Oh, tista roka, ki bi zdaj najrajše božala, je pobrala davi kamen. In tisto srce, ki zdaj od veselja poskakuje, je privolilo v greh. In je zavihтел z roko takrat in vrgel kamen v ptičko, ki jima je skozi temni gozd delala kratek čas ... O, hvala Bogu, da je vsaj ni zadel, še splašil ne dosti. — Spomnil se je Janko, domovgrede, tega grdega čina, in žal mu je bilo, da je bil davi tako storil, in globoko je zavzdihnil. Pa je že tako: Kesanje pride vedno prepozno. Je pa sklenil tedaj Janko v svojem srcu, da hoče tembolj pozimi skrbeti za uboge živalce in tako popraviti svoje grdo ravnanje. In je rekel: „Veš, Metka, bodo pa pozimi več dobile ptičke.“ Metka

mu je veselo počinkala, češ: prav, prav tako, ljubi bratec. In se je radovala v svojem srcu, da Janko zdaj tako govori...

Pospešila sta korake.

Drobna ptička, ki jima je delala družbo in prepevala, je že zdavnaj zaostala. Daleč za njima je bil že gozd. Skoro sta bila že doma v Gobarski vasi. A ko zagledata domačo hišo, se Metka naenkrat ustavi ter zaihti in zajoče na ves glas. S predpasnikom si briše solze; dela si silo, da bi udušila jok; toda solze ji le vrô iz oces kar naprej; joka tako močno, da še odgovoriti ne more Janku, ki začne nemirno stopicati okoli nje in jo izpraševati v skrbeh, prestrašeno, kaj ji je...

VIII.

„Metka, ljuba sestrice, govori vendar, kaj ti je?“ jo izprašuje vedno iznova Janko, ves v skrbeh. Ko se Metka čisto izjoka, zopet izpregovori; preje ni mogla.

Z rosnimi očmi tedaj pogleda brata ter odgovori: „Janko, ne bodi hud, nič mi ni!“

„Za božjo voljo, zakaj si pa vendar tako jokala? Nekaj je, govori vendar!“ prosi Janko. In Metka razodene odkritosrčno: „Janko, jaz ne vem, zakaj sem jokala; tako čudno blago mi je bilo pri srcu. In kar prišlo je, pa sem morala jokati. Ali nekaj pa vem, bratec moj: Poslej bom nad vse srečna; tako srečna ne more biti nobena sestra več na svetu.“

„Pa zakaj, Metka?“ jo vpraša za nekaj časa Janko, ki se je vsemu temu le čudil. Ni mu šlo v glavo in ne, da bi kdo na svetu bil, ki bi za prazen nič prelival solze; ki bi jokal kar tako, da bi ne vedel, zakaj... In Metka mu odgovori: „Jaz bom poslej nad vse srečna? Oh, zato, bratec moj, ker vidim, da boš odzdaj naprej tudi ti srečen. O, kako bodo veseli naša ljuba mati, ko zvedo, kaj se je danes godilo!“

Janku se je jelo svitati v glavi in skoro uganil je zdaj, zakaj je Metka tako silno jokala. „Zato, ker je tako silno vesela, ker sem postal izpreobrnjenec, če se sme tako reči,“ si je mislil sam pri sebi Janko, rekel pa ni nič.

„O, kako bodo veseli in srečni naša ljuba mati, ko jim boš ti poslej delal le veselje,“ je poudarjala Metka.

„Kako pa veš to?“

„Tako! Lej, zdi se mi, da je že skalilo tisto čudodelno zelce v tvojem srcu, da je že pognalo brstiče in je ozelenelo.“

Tako je odgovorila Metka, pa se ji je zopet mehko storilo pri srcu in so ji iznova zaigrale solze v očeh. Silna radovednost je prijela Janka, solz pa tudi ni mogel gledati, zato je rekel: „Metka, zdaj je že vendar čas, govori o zelcu naravnost, da te človek razume. Ampak če hočeš kaj meni na ljubo storiti, tak stori to, da ne boš več jokala, te prosim.“

Te zadnje besede je govoril Janko mehko, proseče. In iz teh mehkih, prosečih njegovih besed je Metka spoznala, da on ne more gledati njenih solz, da čuti z njo, da trpi. (Do današnjega dne namreč ta trdi štrbós ni

nikdar pokazal, da ima kaj srca!) In to je šlo milosrčni sestrici tako k srcu, da je še enkrat zajokala.

„Metka, ne jokaj! Rad nesem oba koša, če si bolna; samo jokati nikar!“ je prosil Janko, dobri Janko.

„Saj nisem bolna, bratec! Ampak ko bi res zbolela na potu, saj bi ne mogel nesti ti obeh košev, tudi praznih ne; to bi bilo vendar prenerodno in pretežavno, ne?“

„E, bi že bilo težavno in nerodno, a se mora tudi kaj potrpeti, Metka!“ odgovori zdaj Janko.

Mehka Metka iznova zajoe.

„Ljuba sestra, vse ti storim, samo ne jokaj mi!“ reče Janko mehko in sočutno.

„Oh, kako bi se mi ne tajalo srce, ko vidim, da si se čisto izpremenil, da je zelce res pomagalo, da mi zdaj že ti, ljubi Janko, pridiguješ o njem,“ odgovori Metka in si zadovoljno obriše s predpasnikom solze, ki so ji polzele po licih od tihe sreče, da ima naenkrat tako dobrega bratca, za katerega sta z materjo že toliko molili in trpeli.

Janko je tedaj obstal sredi ceste, pogledal Metki sočutno v oči ter zatrdil: „Metka, tu je moja roka! Od danes naprej ne bo treba ne tebi ne materi žalovati zaradi mene.“ In ji stisne roko. Pa gresta dalje. Metki se je zdelo, da koraka Janko možato in resno poleg nje, kakor bi šel od prisege... Za nekaj časa ga ogovori in mu reče: „Janko, pa bodo prišle težave: Čuha se bo strgala v hlevu; vrana bo priletela, in bo odnesla pišče; v slabi obleki boš moral v cerkev, težki koš v Ljubljano nesti...“

„Metka, potrpe bom in storil, storil, kar bo treba.“

Janko je iznova obstal. Nekaj se mu je zasvetlikalo v glavi. O, čisto so se mu odprle oči. In je spoznal, kakšno zelce je imela davi Metka v mislih. No, pa ni nič nevoljno stopical in mencal. Veselo je pogledal sestrico in vzkliknil: „O-o, glavica pretkana!“ In potem je dejal: „Predrta reč, menil sem, da imaš v resnici kako čudodelno rastlino v košu; a zdaj vem, da si mislila ti le na dušno zelce!“

„Kajpada! Duša je več vredna kot telo!“

„Potrpežljivost, kaj ne, je tisto zelce?“ je rekel tedaj Janko, z glavo pritrjujoč.

„I seveda, i seveda!“ mu je kimala Metka hvaležno in veselo.

* * *

Metka je res zbolela. Je menda le pretežko nesla zadnjič gobe v Ljubljano in se je kaj pretegnila ali prehladila. Bolezensko stanje je bilo tudi deloma vzrok, da je bila zadnjič, ko sta šla iz Ljubljane, tako mehkega srca in je imela jok kar pri kraju. Zbolela je torej Metka. Toda vsled skrbne materine postrežbe je v največje veselje bratovo kmalu popolnoma okrevala. In poslej je bila mala družinica zares srečna!

Janko je bil zdaj prepričan, da je v resnici boljše, ako dela tako, kakor ga je naučila dobra Metka. Zakaj, ako ne potrpi, se mora pa jeziti. In jeza,

o ta pa ni lepa! Seve, česar se ne more potrpeti, se ne more; ali navadne reči, no, to pa že. In tako ni bilo ne godrnjanja ne sovraštva ne joka več, ampak le mir in sreča v mali družinici. O, blagor taki družini!

Kadar neseta Janko in Metka zopet gobe v Ljubljano naprodaj, se veselita oba drobnih ptičic-pevk v gozdu. Oba prešinja veselje ob pogledu na prelestne cvetke na zelenem travniku. Obema poskakuje srce od zadovoljnosti in sreče; ko zreta z mostu v modrikaste in zelene valove reke Save, ki tako naglo drvijo dalje; ko jima udarja na uho tisto nalahno plivkanje in pljuskanje in valovanje vode — prijetno, kakor ubrana pesem. Ko gledata, kako se zlati solnčni žarki v tisočerihih barvah zrcalijo v vodi in odsevajo s Savine gladine tako čarobno in bajno! In kako hitre ribice priplavajo in zopet odplavajo z drobtinicami v gobčkih, s hvaležnimi pogledi... O-o, to je veselje, to je sreča za Janka in za Metko!...

Včasih postoji Metka s težkim košem na rami, pogleda ljubeznivo v Janka ter omenja narahlo, s srečo v srcu: „Kajne, Janko, da bi ne hotel več brez tistega zelca živeti?“

„Kajpadane, kajpadane!“ se odreže naglo Janko in potem še navadno pristavi: „Riba ne more plavati brez vode; ptica ne letati brez zraka; človek pa ne srečno živeti brez ljube potrpežljivosti.“

KAZEN.

Nagajivi Tonček
drega v vsako stvar;
malo opomini
staršev so mu mar.

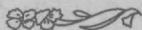
Kjer ga ni potreba,
tja gotovo gre;
drugo vse, le v šoli
skoro nič ne ve.

Zadnjič pa kupili
ded so panj čebel;
o kako je Tonček
tega bil vesel!

Za najljubšo stvarco
jih imajo ded,
Tončku pa je mnogo
bolj priljubljen med.

Drzno je posegel
v panj po med — z rokó!
Toliko kot mernik
zdaj ima glavó!

Slavko Slavič.

PO DOLGIH LETIH.

Pozdravljen moj prijazni gozd!
Kako sem si želel,
da bi po dolgih letih spet
te obiskati smel.

A zdaj? Postaral si se ti —
in meni je v obraz
začrtal neizbrisen znak
življenja burni čas.

Tod sanjal sem najlepši sen
v presrečnih mladih dneh,
tu radost kraljevala je,
glasil se sreče smeh.

A vendar radost se v srce
mi seli tukaj spet
kjer sanjal sem najlepši sen
sen zlatih, mladih let!

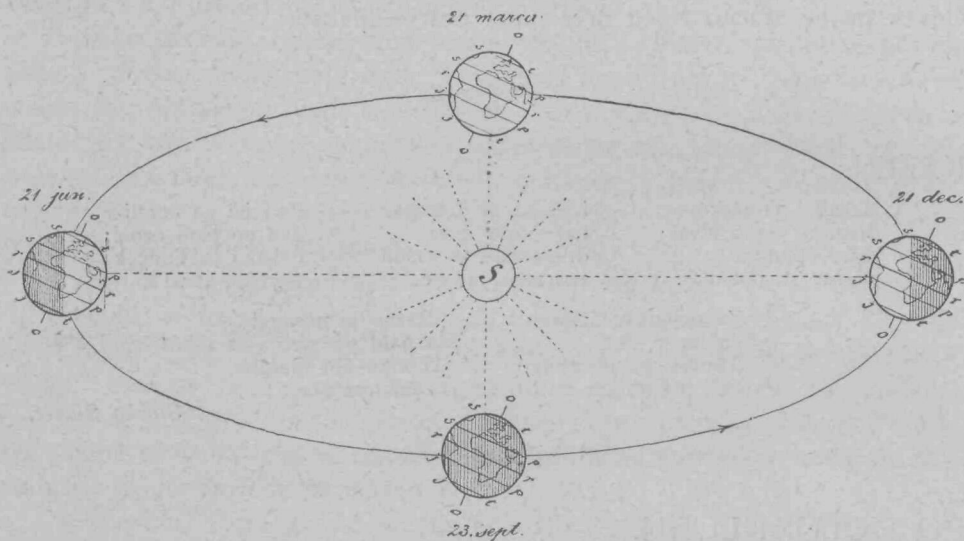
Slavko Slavič.

Mladi zvezdoznanec.

Zemlja. Kakor že vemo, zavzema zemlja tretje mesto v vrsti osem večjih premičnic našega osolnčja (Merkur, Venera, zemlja itd.). Zemlja ima približno obliko kroglice, ki je na tečajih nekoliko poploščena. Zemeljski premer na ravniku meri 12.756 km, zemeljska os od tečaja do tečaja pa 12.720 km. — Na zemlji poteka naše časno življenje, zemeljske izpremembe doživlja vsakdo izmed nas. Vrsti se nam dan za dnevom, mesec za mesecem, leto za letom. Spremljajo nas letni časi: pomlad, poletje, jesen, zima. Vse na zemlji se vrši po trajnih zakonih, ki jih je položil vsemogočni Stvarnik v stvarstvo. Pa le

Slika 6.

redkokrat mislimo na vse to. Kako modro urejeno in namenu najbolj primerno je gibanje naše zemlje! Pri zemlji razločujemo dvojno gibanje: zemlja se vrti okrog svoje osi in se giblje okrog solnca. Od prvega gibanja je odvisno menjavanje dneva in noči, od drugega menjavanje letnih časov in dolgost dneva in noči.

Dan in noč. Navidezno se suče solnce okrog zemlje. Na vzhodnem nebu zjutraj izhaja, se pomika više in više, dokler opoldne ne doseže najvišjega mesta na nebu isti dan; potem pa se spet pomika navzdol in slednjič zaide na zahodnem nebu. Toda v resnici je solnce za nas mirno, zemlja pa se vrti okrog svoje osi od zahoda proti vzhodu, torej nasprotno, kakor je navidezna pot solnca. Poizkus, kako se to vrtenje vrši, ste morda že videli,

ako so vam v šoli pokazali zemeljsko oblo. Tudi to vam je že znano, da se zavrti zemlja enkrat okrog svoje osi v 24 urah ali natančneje v 23 urah 56 minutah 4 sekundah. Kolika je hitrost vrtenja zemlje okrog svoje osi? Točke, ki leže na ravniku zemlje, n. pr. mesto Quito v Južni Ameriki, se premaknejo v eni sekundi za 464 *m* naprej, pri nas znaša to premikanje približno 300 *m*. Naše najhitrejšje železnice prevozijo v eni sekundi 30 *m*. Zvok (glas) prehiti v eni sekundi 333 *m*. Pri vrtenju zemlje okrog lastne osi je polovica zemlje v svetlobi, druga polovica v temi. Polovica, ki je obrnjena proti solncu, ima dan, na drugi polovici vlada noč. Preden izhaja solnce, se dani, pravimo, da se zori, ko pa solnce zaide, ostane še nekaj časa svetlo, pravimo, da je nastopil večerni mrak. Jutranja zarja in večerni mrak sta pri nas najdaljša poleti, najkrajša pozimi.

Letni časi. Zemlja se giblje okrog solnca, ki je 1,251.000krat večje kot zemlja in ji daje svetlobo in toploto. Pot, katero prehodi zemlja približno v 365 dneh, je elipsa, se pa že močno približuje krogu. Dolga je ta pot približno 1.000.000.000 *km*. V eni sekundi preteče zemlja na tej poti 30 *km*. Zemeljska os je proti zemeljski poti za $23\frac{1}{2}^{\circ}$ nagnjena, in sicer tako, da ostane smer osi vedno ista, neizpremenjena. Pot zemlje okrog solnca nam pojasnjuje slika 6. V sredi elipse, ki zaznamuje pot zemlje okrog solnca, znači črka S solnce.

Slika 7.

Slika 8.

Na zemeljski poti je narisana zemlja v začetku štirih letnih časov. Črte, ki so zaznamovane na zemlji, so vam že znane iz zemljepisja: *oo* znači zemeljsko os, *rr* ravnik, *sp* severni povratnik, *jp* južni povratnik, *st* severni tečajnik, *jt* južni tečajnik. Poizkus, kakor vam ga kaže slika, bi lahko napravili tudi sami, ako vam je na razpolago zemeljska obla (globus). Začrtate si lahko na mizi krog in ga razdelite na štiri enake dele, katere zaznamujete z dnevi začetka letnih časov, kakor vidite na sliki. V središče kroga postavite gorečo svečo, ki naj pomenja solnce. Na zarisano pot pa pride globus, s katerim si hočemo predočiti pot zemlje okrog solnca. Plamen sveče mora biti v enaki višini s središčem zemeljske oble. Poglejmo, kako je razsvetljena zemlja 21. marca, to je na dan začetka pomladi. Zemeljska os leži tu v isti smeri, kakor je smer zemeljske poti, in sicer tako, da je severni tečaj zemlje nagnjen nazaj. Opazili boste, da gre meja med razsvetljeno in temno polovico zemeljske oble skozi oba tečaja. Dan in noč sta na vsej zemlji enako dolga, po 12 ur; pravimo, da imamo pomladansko enakonočje. Premikajmo počasi globus po začrtani poti dalje proti točki 21. junija. Paziti je treba, da ne premaknemo smeri osi. Razsvetljava sega polagoma preko severnega tečaja. Severni tečaj je nagnjen proti sveči. Na severni polobli imamo poletje, dan je pri nas najdaljši, in

za severne tečajne pokrajine solnce ne zahaja, čeprav stoji tudi opoldne zelo nizko, približno tako nizko kot pri nas pozimi. Kraji, ki leže na severnem povratniku, imajo solnce opoldan v nadglavišču (zenitu), solnčni žarki zadevajo te kraje navpično. Če pomikamo zemeljsko oblo dalje proti točki 23. septembra (začetek jeseni) se odmika polagoma svetloba z onstran severnega tečaja proti tečaju nazaj, dokler 23. septembra ne gre spet meja točno skozi oba tečaja. Na severni polovici zemlje imamo jesen, jesensko enakonočje. Noč in dan sta spet enako dolga. Severni tečaj je v smeri zemeljske poti nagnjen naprej. Nato premikamo globus dalje proti točki 21. dec. Severni tečaj pride kmalu v temo, za njim polagoma vsi kraji, ki leže više od severnega tečajnika. Severni tečaj globusa je obrnjen proč od sveče. Dne 21. decembra so vse severne tečajne pokrajine v temi, zanje solnce ne vzhaja. Na naši severni polovici je zavladala zima, dan je pri nas najkrajši. Na podlagi opisanega poizkusa in na temelju slike boste lahko razumeli, kako se menjavajo na zemlji letni časi, kako raste in se krči dan in noč. Ko je pri nas poletje, imajo na južni zemeljski polobli zimo, ko je ondi poletje, je pri nas zima, istotako je ondi jesen, ko je pri nas pomlad, in ondi pomlad, ko je pri nas jesen. Tudi dolgost dneva je lahko umeti na podlagi slike. V začetku pomladi in jeseni sta dan in noč za vso zemljo enako dolga. Na ravniku sta pa dan in noč vse leto enako dolga. Od 21. decembra, od takomenovanega zimskega solnčnega obrata, do 21. junija, do poletnega solnčnega obrata dan pri nas raste. Najdaljši dan traja pri nas približno 16 ur. Drugačne so razmere v severnih tečajnih pokrajinah, kjer solnce poleti sploh ne zahaja. V Hammerfestu na Norveškem, v najsevernejšem mestu Evrope, katero mesto leži nad 70° severne širine, solnce ne zaide 65 dni, na Franc Jožefovi zemlji 134 dni; toliko časa traja ondi dan. Seveda pozimi pa solnce za te kraje ne vzhaja, imajo vedno noč: v Hammerfestu 60 dni, na Franc Jožefovi zemlji 127 dni. Na severnem tečaju solnce ne zaide 186 dni, pa tudi noč traja ondi 179 dni.

Sliki 7. in 8. vam bolj razločno kažeta mejo razsvetljenosti zemlje v posameznih letnih časih. Na sliki 7. sega meja svetlobe od tečaja do tečaja, to je 21. marca in 23. septembra, v začetku pomladi in jeseni. Slika 8. pa kaže, kako je zemlja razsvetljena 21. junija. Ako si mislite to polovico temno, in onosvetlo, ki je na sliki temna, pa imate podobo, kako je zemlja razsvetljena 21. decembra.

J. Dostal.

Rešitev zvezdne zastavice št. 7.

Prav so rešili: Mercina Roza v Zgor. Kašlju; Kranjc Slavko, dijak pri Sv. Barbari pri Mariboru; Šavnik Kristina, učenka v Biljah pri Gorici; Marschitz Rihard, učenec V. razreda v Braslovčah; Kostomaj Olga, Nodus Ida, Preskar Mar., Šrbar Lucija, Volčavšek Julči, Karnjevšek Dragica, Počan Mar., Vrečko Cilka, Marinc Mimika, Oset Mar., Zagoričnik Pavla, Erkatič Milena, Lukač Franciška, Zorko Mar, Piano

Anica, Vengust Nežica, Molk Eliz., Škafer Cilka, Trobej Ilka, Ježovnik Pavla, Sršen Anica, Vrečko Marica, Rančigaj Julka, učenke VII. razreda pri čč. šolskih sestrah v Celju; Lesnika Roman, učenec pri Sv. Ani na Krumbergu; Čop Minka, učenka v Mostau pri Žirovnici; Štelcar Josip, sluga kn. škof. pisarne v Mariboru.

Rešitev šaljivega vprašanja v št. 7.

Pokritega človeka ne more ostriči noben brivec.

„Vrtec“ izhaja 1. dne vsakega meseca in stoji s prilogo vred za vse leto 5 K 20 h, za pol leta 2 K 60 h. — Uredništvo in upravnništvo Sv. Petra cesta št. 78 v Ljubljani.

Izdaje društvo „Pripravniški dom“. — Urejuje Ant. Kržič. — Tiska Katoliška Tiskarna v Ljubljani.